

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเบื้องต้นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ทำความเข้าใจถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมของไทย ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 - 7 และแนวทางการพัฒนาในแผนฉบับที่ 8 ตลอดจนกลยุทธ์ในการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีผลกระทบต่อธุรกิจชุมชน และ (2) ศึกษาถึงความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรภายนอก (หน่วยราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และ ธุรกิจเอกชน) กับ การประกอบธุรกิจชุมชนในบริบทของชุมชนนั้นๆ โดยศึกษาจากศักยภาพของการประกอบธุรกิจชุมชน ผลจากการศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

1) ทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมไม่มีอะไรเด่นชัดในระยะแรก จนกระทั่งถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 รัฐบาลได้เริ่มนำเอามาตรการส่งเสริมการลงทุนเข้ามาใช้ และมีแนวทางชัดเจนมากขึ้นในแผนฉบับที่ 4 ซึ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าทดแทนการนำเข้า ตามด้วยแผนฉบับต่อมา (ฉบับที่ 5 - 7) ที่เน้นการผลิตเพื่อการส่งออก อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในระยะที่เน้นอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าหรือเน้นการส่งออกก็ตาม สิ่งที่เหมือนกันก็คือการพัฒนานั้นยังคงยึดมั่นอยู่กับอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อุตสาหกรรมที่พัฒนาขึ้นมาเกือบทั้งหมดอาศัยความได้เปรียบจากวัตถุดิบและทรัพยากรราคาถูกเป็นหลัก ไม่มีการพัฒนาเทคโนโลยีเป็นของตนเอง และที่สำคัญคือการพัฒนาอุตสาหกรรมถูกแยกส่วนออกจากการพัฒนาด้านอื่นๆ ทำให้เกิดความไม่สมดุลขึ้นในสังคม ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและสังคมขึ้นอย่างมากมาย จนเกิดวลีที่ว่า “ชุมชนล่มสลาย” และ “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน”

2) ธุรกิจชุมชนเป็นรูปเป็นร่างชัดเจนมากกว่า 80 ปี แล้ว โดยในระยะแรก มีเฉพาะหน่วยงานของทางราชการเท่านั้นที่ให้การส่งเสริมงานด้านนี้ ต่อมาได้มีองค์กรพัฒนาเอกชน และ ธุรกิจเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมด้วย อย่างไรก็ตามลักษณะการทำงานของหน่วยงานทั้ง 3 รูปนี้มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง คือหน่วยงานของรัฐมักจะมีรูปแบบของธุรกิจชุมชนที่เห็นว่าดีอยู่ แล้วนำมาส่งเสริมให้มีการจัดตั้งอย่างกว้างขวาง ตามเป้าหมายที่ถูกกำหนดมา ในขณะที่การทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนส่วนใหญ่มักอยู่ในรูปของการทดสอบแนวคิดหรือรูปแบบการพัฒนา การทำงานจึงมีลักษณะที่เน้นที่จุดใดจุดหนึ่ง หรือพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นหลัก ในขณะที่ทั้งหน่วยงานราชการ และ NGO ส่งเสริมธุรกิจชุมชนโดยมิได้คำนึงถึงผลตอบแทน แต่ธุรกิจเอกชนจะเข้ามาส่งเสริมหรือเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชนโดยมีเป้าหมายทางธุรกิจอยู่ด้วย หรืออย่างน้อยต้องไม่สร้างปัญหาให้กับธุรกิจของตนที่ทำอยู่

3) จากการศึกษาความเชื่อมโยงในการทำธุรกิจชุมชน โดยดูจากศักยภาพของชุมชน พบว่านอกเหนือจากที่ดิน และ แรงงานแล้ว ทรัพยากร หรือปัจจัยอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นทุน ความสามารถในการจัดการ เทคโนโลยี และ ตลาด มีอยู่อย่างจำกัดในชุมชน จำเป็นต้องแสวงหาความช่วยเหลือหรือเชื่อมโยงกับองค์กรภายนอก อย่างไรก็ตามจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบว่ามีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนา (เพิ่ม/ยกระดับ) ทรัพยากรและความสามารถที่มีอยู่จำกัดในชุมชนให้มากขึ้นได้

4) เมื่อธุรกิจชุมชนด้านนี้ได้รับการพัฒนาและมีความเข้มแข็ง ก็จะก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนหลายด้าน (ขึ้นอยู่กับประเภทของธุรกิจชุมชนด้วย) นับตั้งแต่ทำให้คนมีงานทำมากขึ้น มีรายได้มากขึ้นและเป็นธรรม ลดค่าใช้จ่ายลง ลดการอพยพของแรงงานที่เป็นต้นเหตุแห่งปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ และที่สำคัญที่สุดคือเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาให้คุณภาพของคนในชุมชนดีขึ้น และ กลายเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่จะขับเคลื่อนชุมชนให้ก้าวหน้าพัฒนาต่อไปในอนาคต

5) นอกจากเป็นสาเหตุใหญ่ของการเกิดของธุรกิจชุมชนแล้ว การพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้แนวคิดแบบทุนนิยมได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อธุรกิจชุมชนด้วยเนื่องจากอุตสาหกรรมได้ดึงเอาตลาดสินค้า และ ทรัพยากรการผลิตไปจากธุรกิจชุมชน ทำให้ธุรกิจชุมชนจำนวนหนึ่งมีปัญหาอย่างรุนแรง นอกจากผลทางด้านลบแล้ว การพัฒนาอุตสาหกรรมยังได้ส่งผลกระทบด้านบวกต่อธุรกิจชุมชนด้วย โดยทำให้อำนาจซื้อและความต้องการบริโภคสินค้าต่างๆ ของประชาชนทั่วไปเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นผลดีต่อการจำหน่ายสินค้าและบริการของธุรกิจชุมชนด้วย นอกจากนี้การพัฒนาอุตสาหกรรมยังเปิดโอกาสทางธุรกิจใหม่ๆ ให้แก่ธุรกิจชุมชนด้วย เช่นธุรกิจป้อนน้ำมัน ธุรกิจตัดเย็บชิ้นส่วนรองเท้า เป็นต้น

6) แม้ว่าธุรกิจชุมชนที่เข้มแข็งจะเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ แต่ในปัจจุบันยังมีธุรกิจชุมชนอีกจำนวนมากที่ยังอ่อนแออยู่ คำถามที่น่าสนใจก็คือ ทำอย่างไรถึงจะทำให้ธุรกิจชุมชนสามารถเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนได้ ภายใต้การพัฒนาอย่างมั่นคงของภาคอุตสาหกรรม

คำตอบสำหรับคำถามนี้ก็คือ (1) การพัฒนาอุตสาหกรรมในอนาคตต้องไม่แยกส่วนออกไปจากองค์ประกอบอื่นๆ ของสังคม ลักษณะของอุตสาหกรรมที่ควรส่งเสริมนั้นนอกจากต้องเป็นอุตสาหกรรมที่มีตลาดแล้วยังจะต้องเน้นว่าต้องเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบที่

สามารถผลิตหรือพัฒนาขึ้นเองในประเทศไทยเป็นหลัก (2) ส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงกันระหว่าง
อุตสาหกรรมและธุรกิจชุมชน ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นแล้วว่ามีความเป็นไปได้ และเกิดประโยชน์ต่อทั้ง
อุตสาหกรรม ธุรกิจชุมชน และ ชุมชน และ (3) ต้องส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่าง ส่วนราชการ
องค์กรพัฒนาเอกชน ธุรกิจเอกชน และ ธุรกิจชุมชน เพื่อเป้าหมายร่วมกัน คือความเจริญก้าวหน้า
ของชุมชน และสังคมส่วนร่วม

อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า การที่จะทำให้ข้อเสนอดังกล่าวเป็นจริงในทางปฏิบัติ
ได้นั้น ทุกฝ่ายจะต้องปรับตัวและปรับกระบวนการขั้นตอนในการทำงานใหม่ โดยเฉพาะหน่วยงานราชการ ซึ่ง
คุ้นเคยกับการสั่งการหรือเป็นผู้ปฏิบัติงานเองโดยยึดเป้าหมายของหน่วยงานของตนเองเป็นหลัก
เป็นยึดเอาชุมชนเป็นหลัก

Abstract

This study was intended to provide basic understanding about community business. The purpose was twofolds. Firstly, it reviewed past industrial development policies as stated in the 1-7 National Economic and Social Development Plans. And for the 8th plan, in particular, the review covered areas of emphasis, direction, and strategy for industrial development that would impact community business. Secondly, the study investigated relationships and linkages between community business and outside organizations involving in community development, including government agencies, NGOs, and private businesses. The key findings are as follows :

1) The direction of industrial development was not clear until the 3rd plan when the government initiated investment promotion program. The direction was clearer in the 4th plan when the government announced import substitution policy. During the following 5-7 plans, the emphasis of policies was moved toward export orientation, while the import substitution was still in use but at a lower extent. Noticeably, the prominent feature of industrial policy in Thailand in the past 7 plans was the reflection or the draw of Capitalism ideology, in that almost all industries were emerged and fostered based on (the exploitation of) cheap labor and natural resources. Moreover, the development of industrial sector seemed to be set apart from other sectors, causing unbalance development that resulted in various social and economic problems.

2) Community business has emerged in Thailand for more than 80 years. Among those who involved in the promotion of this economic development activity, the government entered the scene first, then the NGOs, and lastly the private firms. The ways these agencies worked with community were slightly different. The government normally considered some potential types of business and then promote their establishments on a nationwide basis. The NGOs, on the other hand, mostly tended to pick up some specific business and/or locality and then generated activities in order to test ideological practices or development patterns. While both government and NGO expected no profits or gains from their participation in community business affairs, the

private firms sought profit gains, or at least no adverse impact on their ongoing businesses, as they built linkages with the community.

3) The investigation of business linkages between community and outside organization indicated that, in terms of business potentiality, community by and large were capable in the aspects of land and labor, but limited in the aspects of capital inputs, technology, marketing and management abilities. Although, outside-reliance on some resources has been necessary, the study found that it was possible that a community would be able to improve its limited capabilities.

4) The success of community business contributed many things to the community. Some of them were (1) increase employment, income, and fairness, (2) reduce living expenses and lower urban immigration, and (3) stimulate learning process within the community, which is vitally important to the quality of community members who will become useful social capital for the advancement of the community.

5) The development of industry sector under capitalism principle produced both negative and positive impacts on community business. On the negative side, the impact was such as unfair competition for local market and resources between large industrial firms and small community business, in which in most cases the communities were the losers. On the positive side, the impact was that it induced the expansion of community business both in terms of number of firms and in terms of volume and value of business.

6) Although it has been widely accepted that strong community business is very beneficial to the development of community as well as the nation as a whole, there has been numerous community business establishments that are still in weak position. The question, then, is “ how could we do to help make these communities get stronger and succeed under the sustainable development of industrial sector ?”. The followings could be answers to the question : (1) The development of industrial sector should not be separated from other social sectors, and the types of industries to be promoted must

be those that use domestic resources as main inputs, (2) Support business linkages between industrial firms, community business organizations, and the community, and (3) promote effective and transparent cooperation among government agencies, NGOs, private enterprises, and community business organizations, in the pursuit of common goal of healthy community and society. In order to make all these desirable outcomes become realistic, all parties involved must make adjustment, if necessary, to their working paradigm from whatever they previously possess to the one which is described as a community-center or community-oriented paradigm.